

# *Ecologia limbii*

**Dr. THEODOR OLTEANU**

*„Cultura română, în adevăratul ei înțeles, nu înseamnă traducerea în limba autohtonă numai a unor fapte și valori din afară, ci, în primul rând, o cunoaștere și o interpretare conștiințioasă a formelor ei dinăuntru.”*

Ion Zamfirescu,  
*„Spiritualități românești”*

Este cunoscut faptul că lumea reprezintă un tot unitar, coerent, față de care orice fenomen nu este decât o parte a acestui tot.

Toți acei lingviști care concep lumea ca pe un tot organizat, în care fenomenele se leagă și se intercondiționează, consideră că și limba are un caracter de *sistem* și l-a avut chiar de la apariția graiului.<sup>1</sup>

Este meritul lui I.A. Baudouin de Courtenay și îndeosebi al lui Ferdinand de Saussure de a fi scos în evidență aspectele dialectice ale limbajului, laturile sale contradictorii, de a fi insistat asupra celui mai important dintre ele: caracterul de sistem, interdependența internă a elementelor lexicale și gramaticale. Prin prisma înțelegerii limbii ca sistem, toate aspectele ei apar într-o lumină nouă. Dar Ferdinand de Saussure a absolutizat forma de organizare, definind elementele constitutive ale limbii (sunete, sensuri) numai prin poziția lor în sistem.<sup>2</sup>

Limba este nu numai un sistem, ci un sistem de sisteme (fonetic, gramatical, lexical) strâns legate unul de altul, influențându-se reciproc.<sup>3</sup> „O schimbare a unui amănunt din compartimente antrenează alte schimbări în același compartiment sau în alte compartimente”<sup>4</sup>

După cum se știe, caracterul sistematic al foneticii și gramaticii a fost demonstrat de către lingviști. În schimb, existența sau lipsa unui sistem în lexic este o problemă dificilă, ceea ce și determină pozițiile diferite ale cercetătorilor.

Unii cercetători, fără a tăgădui caracterul general de sistem al limbii ca fenomen social, neagă totuși caracterul de sistem al lexicului. În ultima vreme însă, tot mai mulți lingviști afirmă că vocabularul formează un sistem, dar un sistem specific, complex și dinamic, datorită legăturii sale nemijlocite cu realitatea<sup>5</sup>. „Spre deosebire de alte nivele ale limbii, vocabularul este mai întins; de pildă, sistemul fonetic al oricărei limbi cuprinde un inventar limitat la câteva zeci de foneme, el este, cum se spune, un sistem închis.

---

<sup>1</sup> Cf. I. Rizescu, *Note asupra sistemului limbii*, în „Probleme de lingvistică generală”, II (1960), p. 50

<sup>2</sup> Vezi Lucia Wald, *Structuralismul*, în „Probleme de lingvistică generală”, II (1960), p. 144;

P. Miclău, *Sistemul limbajului*, în „Sistemele limbii”, București, 1970, p. 7

<sup>3</sup> Vezi V. N. Jarceva, *O vzaimosvjazi èlementov jazykovej sistemy*, în „Edinicy urovnej grammatičeskogo stroja jazyka i ich vzaimodejstvie”, Moscova, 1969, p. 233

<sup>4</sup> Al. Graur, *Studii de lingvistică generală (Variantă nouă)*, București, 1960, p. 19

<sup>5</sup> Despre caracterul de sistem al vocabularului, vezi S. Stati, S. Marcus, C. Popa, Gh. Enescu, Al. Boboc, *Limbaj, logică, filosofie*, București, 1968, p. 19; D. Chițoran, *Probleme ale cercetării structurale în semantică*, în „Analele Universității București, seria Filologie”, XVII (1968), p. 464

Vocabularul, în schimb, cuprinde zeci, chiar sute de mii de cuvinte; teoretic, numărul cuvintelor este infinit, după cum infinite sunt aspectele realității care trebuie demonstrate. Practic, vocabularul nu este infinit, dar e imposibil de stabilit câte cuvinte cuprinde o limbă la un moment dat; de aceea, se spune că vocabularul este un sistem *deschis*, (subl. n.).<sup>6</sup>

În concepția acad. Al. Graur, sistemul limbii este „un complex de elemente care se influențează reciproc și sunt coordonate între ele în vederea îndeplinirii unei funcții comune. Rolul limbii este de a servi ca mijloc de comunicare între oameni în societate și fiecare dintre părțile ei este organizată în așa fel încât limba să-și poată îndeplini acest rol”.<sup>7</sup>

Pentru o comunicare unitară și corectă<sup>8</sup>, sunt folosite gramatici și dicționare care conțin norme literare, pe baza cărora se formează reguli de scriere și de pronunțare corecte. Ele au apărut la multe popoare și națiuni, pe măsura dezvoltării culturale.<sup>9</sup> Există norme fonetice, morfologice, sintactice și lexicale. Norma literară arată „cum trebuie să se spună”. Având, oarecum, un caracter coercitiv, „norma literară exercită o anumită presiune asupra vorbitorilor sau a celor care o utilizează în scris”.<sup>10</sup>

Respectarea acestor norme „impuse” îi asigură limbii caracterul literar. Dacă vrem să păstrăm unitatea limbii, să nu vorbească fiecare cum vrea și să ne înțelegem unii pe alții, trebuie să avem în vedere gramatica și dicționarul, care au girul Academiei Române. „Altfel, vom săvârși o serie de greșeli atât în vorbire, cât și în scris, care vor afecta toate compartimentele limbii. Mă refer aici la fonetică, vocabular sau lexic și gramatică.

„Limba literară este prin excelență scrisă, dar are și un aspect vorbit”.<sup>11</sup>

Limba română literară apare într-o anumită perioadă de dezvoltare culturală a ei. Unii cercetători consideră că, în varianta scrisă, ar fi apărut la jumătatea secolului al XIX-lea, iar varianta vorbită se plasează la sfârșitul aceluiași secol. Oricum, limba română literară este considerată limba literaturii, a științelor, a politicii și a administrației. Ea reprezintă varianta cea mai îngrijită a limbii naționale.

Prezentăm în continuare câteva aspecte legate de compartimentele limbii.

**Fonetica** studiază sunetele vorbirii din punct de vedere fizic (articulatoriu și acustic), precum și calitățile fizice ale sunetelor. În general, fonetica susține *ortoepia*, adică formularea regulilor de pronunțare corectă a sunetelor limbii române și de fixare a accentului al cărui rol este:

1. de a diferenția două cuvinte: *véselă* („voioasă”)/*vesélă* („vase”);
2. de a diferenția două forme gramaticale: „*adúnă*” (prezent) / *adună* (perfect simplu);
3. de a diferenția două tipuri de conjugare: *să bătém* (conjugarea a II-a) /*să*

---

<sup>6</sup> acad. Al. Graur, S. Stati, Lucia Wald (red. resp.), *Tratat de lingvistică generală*, București, 1972, p. 352

<sup>7</sup> Al. Graur, *Studii de lingvistică generală (Varianta nouă)*, București, 1960, p. 19

<sup>8</sup> Trebuie să avem în vedere faptul că limbile literare se creează pe baza unui dialect. De pildă, la baza limbii române se află dialectul/graiul muntean. Este adevărat că nu toți lingviștii împărtășesc această afirmație.

<sup>9</sup> Vezi Cezar Tabarcea, Carmen Vlad, Maria Mustăciosu, Georgeta Oprișor, *Gramatica limbii române*, Editura „Constelații”, București, 1998, p. 6

<sup>10</sup> Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Macaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, Editura „Nemira”, București, 2005, p. 351

<sup>11</sup> Marius Sala (coord.), *Enciclopedia limbii române*, Academia Română, Institutul de lingvistică, „Iorgu Iordan”, Editura „Univers enciclopedic”, București, 2001, p. 324

bătem (conjugarea a III-a).

De studiul fonemelor, adică al sunetelor-tip, se ocupă **fonologia** care ajută *ortografia*; ea constă într-o serie de reguli de scriere corectă a limbii române.

**Vocabularul** este constituit din totalitatea cuvintelor unei limbi, formând un ansamblu, un sistem în care cuvintele se află în anumite relații și în care sunt ordonate în funcție de mai mulți factori.

**Lexicologia** este știința care studiază structura și dinamica vocabularului, materialitatea, semnificația și originea cuvintelor și are trei ramuri:

- **morfonemia** studiază structura materială a componentelor vocabularului, ajungând la concluzia că acesta se îmbogățește atât cu ajutorul mijloacelor interne, cât și cu cel al mijloacelor externe;
- **semantica** sau **semasiologia** studiază sensul cuvintelor, facilitându-ne astfel o întâlnire cu **polisemia**, **omonimia**, **sinonimia** și **antonimia** care ne vor învăța să evităm greșeli de exprimare;
- **etimologia** studiază originea și evoluția cuvintelor, fiindu-ne de mare ajutor pentru înțelegerea vocabularului și pentru folosirea lui corectă.

**Gramatica**, cel de-al treilea compartiment al limbii, este un ansamblu de reguli privitoare la modificarea cuvintelor și la îmbinarea lor în propoziții și fraze. Din această definiție rezultă faptul că există două feluri de reguli gramaticale care reprezintă cele două părți constitutive ale gramaticii: *morfologia* și *sintaxa*. De altfel, în ultima vreme se vorbește din ce în ce mai mult despre o **morfo-sintaxă**.

Pentru a marca grafic diferitele relații între cuvinte sau între propoziții, folosim **punctuația**, „un domeniu extrem de important al utilizării limbii, care formulează reguli de transpunere scrisă a unor idei, reguli, a căror necunoaștere a dus, nu o dată, la mari dispute pe marginea unor acte juridice, chiar și tratate internaționale”.<sup>12</sup>

În această scurtă prezentare am încercat, dar nu știu în ce măsură am reușit, să ne reamintim câteva aspecte legate de limba română. În următoarele „episoade” ale rubricii noastre, prin atragerea în discuție a unor greșeli de exprimare, de punctuație etc., sperăm să contribuim la construirea unor mesaje lingvistice **clare și corecte**.

## Bibliografie

- Bidu-Vrânceanu, Angela, Ionescu-Ruxândoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționarul de științe ale limbii*, Editura „Nemira”, București, 2005
- Chițoran, D., *Probleme ale cercetării structurale în semantică*, în „Analele Universității București, seria Filologie”, XVII, 1968
- Graur, Al., *Studii de lingvistică generală (Variantă nouă)*, București, 1960
- Graur, Al., Stati, S., Wald, Lucia (red. resp.), *Tratat de lingvistică generală*, București, 1972
- Jarceva, V.N., *O vzaimosvjazi ělementov jazykovej sistemy*, în „Edinicy urovnej grammatičeskogo stroja jazyka i ich vzaimodejstvie”, Moscova, 1969
- Miclău, P., *Sistemul limbajului*, în „Sistemele limbii”, București, 1970
- Rizescu, I., *Note asupra sistemului limbii*, în „Probleme de lingvistică generală”, II (1960)
- Stati, S., Marcus, S., Popa, C., Enescu, Gh., Boboc, Al., *Limbaj, logică, filosofie*, București, 1968
- Tabarcea, Cezar, Vlad, Carmen, Mustăciosu, Maria, Oprișor, Georgeta, *Gramatica limbii române*, Editura „Constelații”, București, 1998
- Wald, Lucia, *Structuralismul*, în „Probleme de lingvistică generală”, II (1960)

<sup>12</sup> Cezar Tabarcea, Carmen Vlad, Maria Mustăciosu, Georgeta Opriș, *op. cit.*, p. 7